

Merkityksiä etsimässä – avaruuden monet mahdollisuudet

Tea Holm
Helsingin yliopisto

Jaakko Närvä & Jussi Sohlberg (toim.) 2020. *Arvoituksia avaruudesta. Näkökulmia ufouskomuksiin.* Helsinki, Gaudeamus, 280 s.

Avaruusaikana kiinnostus avaruusteknologiaa ja Maan ulkopuolisen älyn löytymistä kohtaan on lisääntynyt, mikä näkyy niin mediassa kuin populaarikulttuurissa. *Arvoituksia avaruudesta* tarkastelee ufouskomuksia inhimillisenä elämänalueena. Se sisällyttää itseensä ufokokemukset ja ilmiön uskonnolliset piirteet sekä ufoperinteen sisällöt ja tietehistorialliset asiayhteydet. Teos vastaa kysymyksiin kuten millainen on tyypillinen ufohavainto ja sen selitys, mikä on ufokontaktiliike sekä miten avaruusolentoja kuvataan elokuvissa ja kirjallisuudessa?

Kirjassa esitellään myös kristinuskon ja ufuskonnollisuuden välisiä yhteyksiä ja kerrotaan, miten ufuskonnollisuus suhteutuu luonnontieteen vieraan älyn etsintään. Teos *Arvoituksia avaruudesta* sopii jaottelunsa ja perusselkeytensä vuoksi niin maallikon lukemistoon kuin uskontotieteen oppikirjaksi tältä aihealueelta. Kyseessä on ensimmäinen humanististen tieteiden mukainen suomenkielinen perusteos aiheesta.

Idea lentävästä lautasesta syntyi USA:ssa 1947 liikemies ja apulaissheriffi sekä pelastuslentäjä Kenneth Arnoldin havainnosta. 24. kesäkuuta hän näki Rainier-vuorenhuippujen korkeudella yhdeksän lentävää kohdetta. Esineet olivat tunnistamattomia. Kenneth kuvaili niiden lentäneen

kuin veden pintaan viskattu teevas. Mediahuomiosta syntyi lentävien lautasten käsite. Tiettävästi Suomessa julkaistiin havainto ensimmäisestä lentävästä lautasesta vielä samana kesänä: kaksi miestä oli nähnyt Helsingissä lentävän lautasen. Kenneth Arnoldin havainnosta sai alkunsa moderni ufoaika.

Alakulttuurinen erikoisuus vai jotakin muuta?

Ufouskomukset tai ufoperinne on saatettu mieltää alakulttuuriseksi erikoisuudeksi. Se silti koskettaa yllättävän montaa ihmistä. Ufoharrastus sinänsä on pienen piirin asia. Kyse on laajemmasta ilmiökokonaisuudesta. UFO tarkoittaa kirjaimellisesti käsitettä *Unidentified flying object* eli tunnistamaton lentävä kohde tai esine. Kyse ei siis välttämättä ole avaruusmuukalaisten aluksesta tai superteknologisesta laitteesta. Toki usein ufoksi mielletään nimenomaan oletettujen avaruuslentojen lentoalus tai lentävän lautasen muotoinen kohde taivaalla. Tuon kohteen ei uskota olevan tästä galaksista.

Vuorovaikutukselliset ufohavainnot ovat nimeltään ufokohtaamisia. Puhutaan myös humanoiditapauksista. Usein ufokokemusten on ajateltu kertovan lähinnä psyykkisestä sairaudesta. Sieppauskokemukset tuntuvat liian hurjilta ollakseen missään mielessä totta. Teos *Arvoituksia avaruudesta* tarkastelee ufouskomusten kokonaisuutta paitsi uskontohistorialliselta myös yleisinhimilliseltä tai psykologiselta kannalta. Ufouskomukset ovat varsin ymmärrettäviä avaruusajan omana uskonnollisuutena. Se osittain myös selittää sitä, miksi ufoihin uskotaan.

Ufoihin uskotaan liittyvän tieteellisesti kumouksellista teknologiaa. Niiden ajatellaan lentävän ilman siipiä ja näkyvää voimanlähdettä. Ne tekevät aerodynaamisesti mahdottomia suorituksia ja niin edelleen. Toisten sivilisaatioiden mahdollisuus välkkyy mielessä. Ufoihin liitetään usein termi parapsykologia. Paranormaali ilmiö on jotakin sellaista, mikä muuttaa arkielämän suhteen siitä, mitä voi ylipäättään tapahtua. Kyseessä on tieteellisesti kumouksellinen idea. Tiettyä ilmiötä ei pystytä selittämään tekemättä radikaaleja muutoksia vallitsevaan tieteseen, jolloin ilmiö auttamatta siirtyy uskonnon alaan tai uskonnollisluontoisten uskomusten kategoriaan.

Laajassa mielessä ufoilmiö käsittää myös viljapeltokuviot ja karjansilpomiset. ”Ufodokumentit” ruokkivat mielikuvitusta. Uskomuksellinen moninaisuus on hedelmällinen maaperä ufouskomusten syntyä ja kasvaa sekä voimistua.

Äly hoi, älä jätä!

Ufouskonnollisuudesta voidaan siirtyä myös avaruusällyn käsitteeseen, mikä kuulostaa jo asenteen tieteellisemmältä. Se, että jostain havainnosta tulee enemmän kuin uskoa, edellyttää yhteistä havaintoa. Ufokokemuksiin liittyy useimmiten muuntunutta tietoisuutta, telepaattista yhteydenpitoa ja unenomaisuutta, jolloin siirrytään esoterian ja uskonnollisuuden alueelle. Koska on olemassa tällainen sekoitus uskomuksia ja havaintoja sekä kokemuksia, niin tätä aihepiiriä on hankala tiivistää yhteen kirjaan tai tulkintaan. Toisinaan liikutaan intergalaktisista teorioista moniulotteiseen avaruuteen, toisinaan esoteerisen henkisyuden pariin.

Kertomusperinne määrittelee ufokokemuksia melko kaavamaisesti. Ovatko ufot lopulta vain merkityssisältöjä? *Arvoituksia avaruudesta* -teoksen artikkelit eivät vastaa ontologisessa mielessä siihen, mitä ufot ovat, vaan siihen, mitä piirteitä ufouskonnollisuus tai -ilmiö pitää sisällään. Se edustaa postmodernia uskontotieteellistä tutkimusta ja kertoo myös lumouksesta, joka ei ole haihtumassa. Ufot, kuten esoteria, ovat vetovoimaisia kiinnostuksen kohteita.

Todentuntuiset ufohavainnot yrittävät haastaa nykyisen luonnontieteellisen maailmankäsityksen sekä siirtää ufot uskonnon alueelta tieteen alueelle. Ovatko ufot pelkkä ufoperinnettä vai luonnontieteellistekninen haaste koko ihmiskunnalle? Uskontotiede on melko turvallinen oppiaine tarkastella tämänyyppisiä ilmiöitä, samalla kun sillä on omat rajoitteensa ei-luonnontieteenä. Uskomuksia ei saa arvottaa tai pitää todistaa tosiksi.

Uskonnollisuus sinänsä on normaalia ajattelua, johon usein liitetään yliluonnollisina pidettyjä voimia. Kun jokin ilmiö hyväksytään osaksi luonnollista maailmaa, siitä poistuu yliluonnollisuus. Ufoja ei kuitenkaan ole hyväksytty osaksi tiedettä tai luontoa, luonnontiedettä. Salaliitto-teoriat ovat asia erikseen, ja niitä tuntuu nousevan kuin sieninä sateella aiheesta kuin aiheesta tänä korona-aikana.

Onko ufoissa mitään mieltä?

Viralliset ufotutkimukset kertovat siitä, kuinka vakavasti vieraan älyn uhkaan ja samalla sen olemassaolon mahdollisuuteen on suhtauduttu. Jo Vanhassa testamentissa kerrotaan taivaallisista näyistä ja tulisista vaunuista sekä hevosista. Taivaalla on ennenkin sattunut ja tapahtunut. Oma lukunsa ilmiössä on tieteiskirjallisuus. Ihminen tekee jatkuvasti ja huomaamattaan virhetulkintoja joka ikinen päivä. Lentäjien väsymys, informanttien mielenterveys tai vireystaso kuin myös muuntuneet tajunnantilat selittävät ufohavaintoja, mikseivät myös joukkohallusinaatiot (ts. yhteiset virhetulkinnat).

Ongelmallista on, milloin ufot siirtyvät mielen sisällöistä tosiasiallisiksi objekteiksi taivaalle. Vi-deot ja valokuvat saattavat olla kuvamanipuloituja. Nykyteknologia hämää ihmisen silmää. Kirjan *Arvoituksia avaruudesta* teemat, kuten Urantia-kirja ja ufot, Kristus ja ufouskomukset pelastuksen välineinä sekä raëlismi, ovat monipuoliset ja vaihtelevat. Ne antavat uusia käsitteellisiä välineitä ufouskonnollisuuden hahmottamiseen ja jatkotutkimiseen.

Katsaus ufoilmiön vastaanottoon Suomessa on mielekäs, sillä onhan teos suomenkielinen. Yli-lyöntejä on ollut riittämiin ufoilmiössä, mikä herättää kysymyksen ufouskomusten naurunalaisuudesta. Koulutustaso tai älykkyysosamäärä ei osoita suoraan sitä, uskooko ihminen ufoilmiöihin vai ei. Uskonnollisuus ei lähtökohtaisesti ole vitsi, mutta miksi niin on usein juuri ufouskonnollisuuden kohdalla? Kyse on kulttuurisista käytänteistä, ufosanojen viljelystä sanastossa sekä ufoilmiön moninaisuudesta.

Arvoituksia avaruudesta ei ole ”ihan ufoa” tekstiä, vaikka se ufoja käsittelee. Esityksenä se on selkeä ja jaoteltu hyvin, mutta niin monimuotoinen, että aihetta akateemisesti ensimmäisiä kertoja lähestyvän lukijan kannalta se on hieman haastava.

Mielenkiintoinen on myös luku ufoelokuvista, koska sen mukaan sekulaari kulttuuri kuten populaarikulttuuri on alkanut tuottaa uskonnollista ainesta. Uskonnollisen ja maallisen raja on hämärtynyt usein tarkoituksellisesti ja jopa viihteen keinoin. Liikumme siis tieteen ja mielikuvituksen rajoilla, joissa käydään maailmojen sotia vähintäänkin valkokankaalla, mutta usein myös mielen omalla kankaalla. Kirja valottaa hyvin sitä ongelmallisuutta, mikä liittyy siihen, että ihminen olettaa vieraan älyn samankaltaisuutta itsensä kanssa. Muukalaiset sekä kiehtovat että pelottavat. Ne tulevat uniin ja elokuvaan, osaksi keinoitekoista todellisuutta tai hypertodellisuutta. Ne matkaavat ihmiskunnan mukana omissa ainutlaatuisissa muodossaan, mikä on osa ihmisenä olemista.

Todisteet maapallon ulkopuolisesta elämästä ja sivilisaatiosta päättäisivät ihmiskeskeisen maailmankuvan aikakauden. Koko ihmisen ymmärrys maailmankaikkeudesta ja omasta itsestä tulisi tällöin muuttua – mutta olemmeko lähellä sellaista lopputulosta? Havainnoista valtaosa on virrehavaintoja lentokoneiden valoista. Ufokokemus liitetään usein myös henkiseen kehitykseen joko niin, että avaruusolennot tulevat toisista ulottuvuuksista tai niin, että he ovat mestareita siinä, missä ihmiset eivät sitä ole.

Lopuksi

Arvoituksia avaruudesta on uskontotieteen perustutkimus, joka ei kuitenkaan rajoitu vain ufoilmiön kuvaukseen, vaan asettaa sen myös kulttuuriseen kontekstiinsa. Olisi mielenkiintoista lukea ufouskomuksista ja –apokalypseista myös liittyen toisenlaisiin kulttuurisiin ympäristöihin. Kirjan luvut on jaoteltu niin, että lukija voi perehtyä vain tiettyyn aihealueeseen tai lukea ajan kanssa koko kirjan, mikäli ufot vievät lukijan mennessään.

Koska en itse ole tutkinut ufouskonnollisuutta tai perehtynyt aikaisemmin sen aineistoihin tai lähteisiin, lukuun ottamatta Jaakko Närvän väitöskirjaa *Ufologia ja ufokokemukset uskonnollisina ilmiönä: Teoreettinen tutkimus* (2008, Helsingin yliopisto), niin *Arvoituksia avaruudesta* vaikuttaa lähinnä jäävuoren huipulta. Mitä muuta näistä asioista tiedetään? Onko aihetta tutkittu ulkomailla, missä ja miten paljon? Mihin johtopäätöksiin on tultu? Vai onko Suomi edelläkävijä tässä? Kirjallisuusluettelo on kattava ja aikajanaltaan pitkä. Vain luomalla silmäyksen siihen voi käsittää, miten laajasta tutkimusalasta on kyse.

Kirjan toimittaneet Jussi Sohlberg ja Jaakko Närvä ovat näkyneet kiitettävästi myös suomalaisessa mediassa kirjan tiimoilta, mikä kertoo sekä ufouskomusten uudesta tulemisesta ja ajan kohtaisuudesta että sen ikiomasta paikasta populaarikulttuurissa. Ylen Puheen Aamu -ohjelmassa aiheesta keskusteltiin koronakeväänä 2020 otsikolla ”Arvoituksia avaruudesta: Ufouskomus on kuin uskonto, jossa pelastuksenkin käsite on läsnä”. On positiivinen kehityssuunta, ettei uusin tutkimus jää vain tutkijoiden väliseksi asiaksi ja mielenkiinnon kohteeksi tai yliopiston seinien sisäpuolelle. Näin uskontotiedettä popularisoidaan samalla, kun pidetään kiinni perustutkimuksesta.